

“ ครูกับพ่อแม่ก็นับบทบาทเดียวกัน

คือ เป็นพรหมของลูกและพรหมของลูกศิษย์ คือ การสร้างให้เขาเป็นคนที่สมบูรณ์ ”

ความหมายแห่ง การเป็นครู

ของ แม่แ้ว - รัชณี รัชไชย ครูใหญ่แห่ง โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

ัญลักษณ์ นวลักษณ์ศรี สัมภาษณ์

จากตัวเมืองกาญจน์ รถประจำทางสายน้ำตกเอราวัณพาฉันมาหยุดอยู่บนถนนลาดหญ้า-ศรีสวัสดิ์ เข้าสู่เขตตำบลวังตั้ง อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ป้ายไม้แผ่นใหญ่จารึกตัวอักษรสีขาวอ่านว่า หมู่บ้านเด็ก มูลนิธิเด็ก เดินไปตามถนนสายเล็กๆ ตลอดสองข้างทางเป็นป่าโปร่ง สีสนของต้นไม้บ่งบอกถึงความเป็นหมั่นตูดู มองไปทางไหนมีแต่สีน้ำตาลของใบไม้แห้งที่ปกคลุมผืนดินสีน้ำตาลอมส้ม เดินเข้ามาเรื่อยๆ จะผ่านบ้านไม้หลายหลังถูกปลูกสร้างอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติรอบตัว มีทั้งบ้านที่ใช้เป็นห้องเรียน เนิร์สเซอร์สำหรับเด็กเล็ก ห้องสมุด ห้องทำอาหาร และบ้านของเด็กกับครู ซึ่งอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ แล้วฉันก็ถูกโอบล้อมด้วยต้นไม้ภายในอาณาบริเวณของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เสียงแจ้วๆ คิกๆ คักๆ ดังอยู่ทั่วทุกแห่งที่มีเด็กๆ กระตุกให้ใบหน้าของผู้ได้ยินมีรอยหยักที่ริมฝีปากอย่างอารมณ์ดี พลอยได้รับเชื้อแห่งความสุขสนุกสนานแห่งวัยเยาว์ตามไปด้วย

ใช่แล้ว ที่นี้คือ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โรงเรียนทางเลือกสำหรับเด็กกำพร้า เด็กยากจน เด็กจากครอบครัวแตกแยก และเด็กที่ขาดคนดูแล ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๒ โดยรัชณี - พิภพ รัชไชย สองสามีภรรยา นักพัฒนาสังคมและนักการศึกษาชื่อดังของไทยที่มีแนวคิดด้านการศึกษาว่า “ความสุขในการเรียน ต้องเกิดจากการปลดปล่อยจากความกลัวและความวิตกกังวลใดๆ บรรยากาศแห่งการเรียนต้องมีความเคารพในสิทธิ เสรีภาพซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้ผู้รับและผู้ให้เจริญอกงามด้วยกันทั้งสองฝ่าย” เขาทั้งสองจึงสร้างโรงเรียนทางเลือกในชื่อ “โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก” ให้เป็นชุมชนที่เด็กและผู้ใหญ่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ภายใต้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและบรรยากาศของเสรีภาพที่ให้เด็กมีเสรีภาพในการเรียนรู้โดยผู้ใหญ่เข้าไปแทรกแซงน้อยที่สุด เพื่อเกื้อกูลต่อการพัฒนาอารมณ์และจิตใจของเด็กๆ ภายใต้หลักเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ

ตุ๊กตา ผู้ช่วยผู้จัดการ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก พาฉันเดินไปดูแปลงเกษตรที่เด็กๆ และครูช่วยกันปลูกผักชนิดต่างๆ เพื่อเอาไว้ทำเป็นอาหารที่มั่นใจได้ว่าปลอดสารพิษแน่นอน เราไปดูเด็กโตเรียนวิชาชีฟต่างๆ ทั้งคอมพิวเตอร์ ทอผ้า งานไม้ แล้วแต่ว่าใครสนใจอะไร

แล้วเราก้เดินต่อไปยังทำน้ำ - สถานที่โปรดของเด็กๆ ทุกๆ บ่ายแก่ๆ เด็กๆ จะมากระโดดน้ำกันตมตามอย่างสนุกสนาน เด็กผู้หญิงที่โตแล้วก็พากันเล่นวอลเลย์บอล วัยรุ่นชายก็เตะบอล เด็กเล็กก็พากันเล่นกองทราย เล่นกับลูกหมา ก็หลายคนเล่นกระดานหก ชิงช้า ฯลฯ สุดแล้วแต่ความชอบส่วนตัวของใคร เห็นเลยว่าที่นี้อยู่กันอย่างมีอิสระเสรี

ได้มาสัมผัสบรรยากาศความเป็นโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก และเมื่อได้ทราบว่าเป็นโรงเรียนหมู่บ้านเด็กก็ก้าวเข้าสู่ปีที่ ๒๘ แล้ว เวลาอันยาวนานนี้จึงเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่าโรงเรียนหมู่บ้านเด็กสามารถทำหน้าที่เป็นทางเลือกให้

สังคมไทย และเป็นตัวอย่างของการจัดระบบการศึกษาแบบใหม่ โดยทำโรงเรียนที่เหมาะสมกับเด็ก ซึ่งสามารถพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้เด็กมีความสุขเป็นเป้าหมายสำคัญได้จริงๆ แต่ก็ยังมีหลายคำถามที่ฉันรอคอยเพื่อจะได้พูดคุยกับผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดของที่นี่ นั่นก็คือครูใหญ่แห่งโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก - คุณวีชนี ธงไชย หรือแม่แ้วของเด็กๆ

จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน แม่แ้วคิดว่าโรงเรียนหมู่บ้านเด็กประสบความสำเร็จหรือยังคะ

สำหรับแม่คิดว่า ประสบความสำเร็จในส่วนหนึ่งนะ เอาความไม่สำเร็จก่อนนะ ความไม่สำเร็จของแม่ที่แม่เห็นก็คือ เรื่องของชุมชน เรายังไม่ได้เป็นชุมชนจริงๆ มันเหมือนเหมือนชุมชนเทียมเนื่องจากว่าครอบครัวของโรงเรียนหมู่บ้าน

เด็กเป็นครอบครัวของครูกับเด็ก ซึ่งเป็นเด็กที่มีแต่แม่หรือมีแต่พ่อ ไม่ได้มีทั้งพ่อและแม่จริงๆ ในครอบครัว นี้คืออันที่หนึ่งนะ ที่ยังไม่เป็นชุมชน ส่วนอันที่สอง เรายากมีวัดแต่ยังหาพระสงฆ์ที่เข้าใจเรื่องเด็กมาอยู่กับเราไม่ได้ ส่วนใหญ่สงฆ์ที่เข้าใจเรื่องเด็กทำนาก็มีงานของท่านอยู่ ทำให้วัดตรงนั้นไม่เกิด พอยังไม่เกิดเรื่องครอบครัวกับวัด มันก็เลยเป็นเรื่องของชุมชนเทียม นี่เป็นความรู้สึกของแม่นะ แต่ถ้าในแง่ของความสำเร็จ เราก็มาดูปรัชญาของซัมเมอร์ฮิลล์ ซึ่งเป็นปรัชญาแรกที่เรายอมรับมาใช้ก่อน แม่ก็เห็นว่าเราประสบความสำเร็จเพราะเด็กมีความสุข เด็กมีอิสระ มีพื้นที่อิสระที่เราจัดให้ ให้เขาได้คิดจะทำคิดจะเล่น และเขารู้สึกว่าที่นี่เหมือนบ้านที่สองของเขา เป็นแค่บ้านแต่ยังไม่ได้เป็นครอบครัว บ้านกับครอบครัวในความคิดของแม่ต่างกันนะ เด็กๆ เขาก็รู้สึกว่ที่นี่คือบ้าน แล้วเมื่อเขาไปไหนมาไหนก็แล้วแต่ พอกลับมาที่นี่เขาก็รู้สึกมีความสุขที่ได้กลับมาบ้าน นี่คือคำพูดของเด็กเล็กๆ ที่จบจากหมู่บ้านเด็กไป ตรงนี้แม่ถือว่าประสบความสำเร็จที่ทำให้ผู้เรียนของเรา รู้สึกว่าเรียนที่นี่แล้วมีความสุข และจนกระทั่งกลายเป็นความรักความผูกพันที่เกิดขึ้นมา

ในแง่ของเด็กที่จบออกไปแล้วได้อะไรบ้างจากที่นี่ แม่คิดว่าสิ่งที่เด็กเขาได้ก็คือ การเลี้ยงลูกไม่ต้องตี การให้

ความรักเป็น ทั่วๆ ที่ตัวเองก่อนที่จะมาอยู่หมู่บ้านเด็กเขาไม่เคยสัมผัสกับความรัก เขาไม่เคยได้สัมผัสกับการกอด เขาไม่เคยสัมผัสกับความรู้สึกที่พ่อหรือแม่หิบบนแก้มเขาด้วยความรักที่มาจากความรู้สึกจากส่วนลึก แต่เขาบอกว่าพอเขามีลูกแล้วเขาสามารถให้แก้มลูกได้ มีหลายคนที่ยกไว้เลยว่าเขาไม่ตีและไม่พยายามทะเลาะกับคู่สมรสถึงแม้คู่สมรสจะเป็นผู้เริ่มต้น แต่เขาจะมีวิธีการจัดการให้เรื่องมันเบาบางลง และท้ายที่สุดหันมานั่งคุยกันได้ อันนี้เขาคิดว่าเขาได้เรียนรู้มาจากหมู่บ้านเด็ก

อีกอันก็คือ เขาคิดว่าการได้อยู่หมู่บ้านเด็กซึ่งให้เขาได้ทำอะไรหลายๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเขา เมื่อเขาออกไปข้างนอก เขาต้องไปทำงาน เขารู้ว่างานหลักคืออะไร แต่ในขณะที่อยู่กับเขาก็สามารถเอาสิ่งที่เขาสัมผัสสิ่งที่เขาได้ลองทำทุกอย่างในนี้ไปใช้ได้ ยกตัวอย่างลูกชายแท้ๆ ของแม่แ้วเลยนะ เขาทำงานเป็นช่างภาพที่บริษัทรักลูก แต่พอช่วงว่างของพักหรือช่วงที่เขาพักผ่อนได้เพราะเขาเรียนช่างไม้จากที่นี่ไป หรือว่างานอื่นๆ ที่ไม่ใช่ช่างภาพไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปะชุนเสื้อผ้า หรือเรื่องการทำกับข้าว พอถึงเวลาจำเป็นก็ทำกับข้าวกินกันเองได้ การทำความสะอาดสะอาดบ้าน การจัดบ้าน เขาเอามาใช้ได้หมดเลย เขาก็บอกว่านี่คือสิ่งที่หมู่บ้านเด็กจัดให้และเป็นประโยชน์กับเขานี้ก็คือความสำเร็จอีกอันหนึ่งเหมือนกัน แล้วก็อีกอันอีกส่วนหนึ่งที่แม่เห็นว่าได้ ก็คือเรื่องการจัดการขยะ เมื่อเขาต้องออกไปข้างนอกแล้ว หลายคนก็ไม่ทิ้งขยะลงกับพื้น เขาจะเก็บใส่กระเป๋าก็ได้ พอเห็นถึงขยะค่อยทิ้งลงถังขยะอีกคนก็บอกว่า การได้คุยกับแม่ เขาหยุดกินน้ำอัดลมเลยนะ เขาหันมากินน้ำเปล่า เขาคิดถึงเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพอะไรที่เคยคุยกับแม่แล้วรู้สึกว่ไม่ใช่เพื่อสุขภาพ เขาไม่ทำเลย มีอยู่ประมาณ ๕-๖ คน ซึ่งแม่ก็ถือว่านี่คือความสำเร็จ ถึงแม้จะไม่ทั้งหมดนะ

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบันเด็กผ่านจากโรงเรียนหมู่บ้านเด็กไปสักกี่คนแล้วคะ

ถ้าลงทะเบียนนักเรียนแล้วอยู่กับเราจนกระทั่งจบตามเกณฑ์ของเรา ก็ประมาณ ๕๐๐ กว่าคน เพราะว่าเรารับสูงสุดไว้แค่ ๑๕๐ คน ถ้าปีนี้ออก ๕ คน เราก็รับ ๕ คน แต่บางปีเราก็รับไม่ถึง ๑๕๐ คน มารยะหลังนี้ หลายปีหลังจากเราย้ายมาอยู่ตรงนี้ซึ่งใกล้ตัวเมือง กระแสโลกาภิวัตน์กระแสบริโภคนิยมเข้ามาอย่างรวดเร็วมากจนผู้ใหญ่คนทำงานอย่างเราตั้งตัวไม่ติด พอเราตั้งตัวไม่ติด การป้องกันหรือสร้างรั้วที่จะป้องกันลูกเราก็ทำไม่ทัน บวกกับพอเราอยู่ตรงจุดนี้การบริจาคนเข้ามาเร็ว กลายเป็นว่า

แพชชั่นก็เข้ามาถึงเราเร็วด้วย ตรงนี้แหละที่แม่บอกว่า เรากันไม่ทันทำให้เราไม่สามารถดูแลเด็กได้ทั่วถึงถ้าเรารับ ๑๕๐ คน แม่จึงจำกัดรับเด็กอยู่แค่ ๑๒๐ คน แต่ก็มีเด็กที่ไปเรียนข้างนอกอีกกลุ่มหนึ่งที่เรตามประเมินว่าในช่วงที่เขายู่กับเรา เราทำอะไรไว้ประสบความสำเร็จบ้างและอะไรบ้างที่ไม่สำเร็จ ออกไปแล้วเขากลายเป็นอีกคนหนึ่งซึ่งไม่ใช่ลูกของเราเมื่อก่อนนี้สักกี่คน อันนี้ก็เป็นที่ประเมินด้วย ทำให้เราเห็นว่าต้องลดจำนวนลงอีกแล้วเพื่อเราจะได้สร้างรั้วได้ทัน เพราะการเลี้ยงเด็กไปด้วยสร้างรั้วไปด้วยไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะฉะนั้นจึงทำให้ในแต่ละปีเรารับเด็กไม่มากนัก ๒๗ ปีนับแต่ตั้งโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เพิ่งมีเด็ก ๕๐๐ กว่าคน ในทะเบียนนักเรียน

การประเมินเด็กที่ผ่านไปจากตรงนี้ว่าประสบความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงานมากน้อยแค่ไหน

ถ้าในแง่การงานแล้วแม่คิดว่าเด็กในหมู่บ้านเด็กไม่แพ้เด็กที่ไปเรียนในระบบข้างนอก คือ คนหนึ่งก็ไปอยู่ธนาคารแห่งประเทศไทย คนหนึ่งก็ไปอยู่บริษัทขายบ้าน และที่ดิน มีไปทำงานบริษัทหลายคน มีส่วนหนึ่งมาทำงานอยู่ในมูลนิธิศุภนิรมย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ทำอยู่ที่อนุบาลสานรัก ที่สำนักงานกลางมูลนิธิเด็ก และก็ทำงานที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กนี้ด้วย เพราะฉะนั้นเด็กที่ออกไปสำเร็จในระบบก็มี ไปสำเร็จในชีวิตอิสระของเขาเองก็มี เช่น ค้าขายส่วนตัว กลุ่มนี้จะไม่ยอมเข้าทำงานบริษัทหรือเข้าทำงานที่ไหนเลยนะ แต่ก็สามารถซื้อรถซื้อบ้าน ถ้าจะมองในแง่เอาวัตถุเป็นตัววัด เด็กของแม่หลายคนมีที่ดินมีบ้าน

จากการทำงานของเขา จะทำงานอาชีพใดก็ได้แล้วแต่เขาก็สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวของเขาได้ แต่ถ้าในแง่ของจิตใจที่แม่ใช้เป็นตัววัดตัวแรกว่า เขาเลี้ยงลูกอย่างไร เลี้ยงอย่างไรให้ความรัก ตรงนี้แม่ถือว่าถ้าครอบครัวเขายู่กันได้อย่างมีความสุขและอบอุ่น ตรงนี้คือความสำเร็จที่เราภูมิใจไม่ว่าเขาจะมีฐานะอย่างไรก็ตามแล้วแต่ เราภูมิใจตรงนี้ของเขา

สิ่งที่แม่แ้วพยายามปลูกฝังลูกในทุกวันนี้ สิ่งที่น่าหนักที่สุดคือเรื่องอะไร

ไม่อยากจะเรียกว่าความสันโดษนะ แต่อยากจะเรียกว่า การจัดการชีวิตอย่างพอเหมาะกับชีวิตของตัวเอง หรือศัพท์ที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ที่ฮิตมากที่สุดก็คือ “พอเพียง” คุณจะอยู่อย่างไรให้รู้ว่าความพอดีของชีวิตคุณอยู่ตรงไหน ถ้าคุณมีความพอดีกับชีวิตแล้ว คุณจะไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ และไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นั่นคือความพอดี พุดง่าย ๆ ว่า ถ้าคุณต้องการวัตถุ คุณอยากจะแต่งตัวสวย ๆ ตามแพชชั่น แต่เงินเดือนคุณแค่ ๔,๐๐๐ บาท คุณจะใช้เงินอย่างไรไม่ให้มีหนี้ เพราะแม่แ้วถือว่า การมีหนี้เนี่ยแหละจะทำให้เราหลงผิด เราจะต้องเริ่มทำอะไรที่มากกว่านั้น ทำอะไรที่เลวร้ายกว่านั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุ ตรงนี้ที่เราเริ่มเป็นทาสของมันแล้ว เพราะฉะนั้นแม่จึงเริ่มสอนตรงนี้ ทุกคนมีความสุขโดยไม่มีหนี้

ตั้งแต่เริ่มทำงานในนี้แม่ฝึกการใช้เงินของเขาเลย คุณจะต้องเก็บเงินเพื่อเรียนต่อ โรงเรียนจัดระบบให้เขาเลย คุณจะทำได้เท่าไรก็แล้วแต่ ๒๐% คือใช้ส่วนตัวที่คุณได้ใช้เดี๋ยวนั้น แต่ ๘๐% คุณเก็บไว้สำหรับอนาคตของคุณ คุณอาจจะเรียนต่อหรือเอาไปใช้เป็นทุนประกอบอาชีพเมื่อออกจากหมู่บ้านเด็ก เราจะแบ่งจัดส่วนให้เขาเลย เขาจะต้องจัดการกับเงินให้ได้โดยไม่มีหนี้ ถ้ามีหนี้เราจะถือเป็นความผิดของชุมชนนี้ เราจะเอาเรื่องนี้เข้าสภาโรงเรียน เป็นกฎของสภาโรงเรียนออกมา คนที่ให้มีหนี้ผิดเพราะคุณกำลังสร้างนิสัยที่ไม่ดีให้เด็ก ยิ่งเป็นครูยิ่งต้องผิดมาก เพราะคุณต้องสอนเด็กเรื่องการจัดการ เรื่องการวางแผนชีวิต ตัวครูด้วย ถ้าครูคนไหนมีหนี้ก็ผิดอีก เพราะแสดงว่าคุณวางแผนชีวิตไม่เป็น แล้วคุณจะสอนใครได้ เพราะว่าโรงเรียนหมู่บ้านเด็กเป็นโรงเรียนที่สอนแบบ ทำให้ดูอยู่ให้เห็น เป็นตัวอย่าง ตรงนี้เป็นจุดอันหนึ่งที่แม่เห็นว่า เป็นบทเรียนสำคัญของที่นี่

ที่นี้ความพอดี นอกจากไม่มีหนี้แล้ว อะไรอีกบ้างที่จะเรียกว่าพอดี อันที่หนึ่งคือ เรื่องการซื้อเพื่อใช้ ของใช้จำเป็นใหม่ที่ต้องมี มีมากระดับไหน อันที่สอง คือ ผิดเอง แม่พยายามให้เด็กทำเกษตรเพื่อให้รู้จักผลิต เกษตรไม่ใช่

เป็นอาชีพที่เรามุ่งหวังให้เด็กเป็น ไม่ใช่อาชีพนะ แต่เป็นการฝึกนิสัยเด็กให้รู้จักการผลิต แม่เห็นว่าสังคมไทยที่มันล้าหลังขนาดนี้เกิดจากการที่เด็กเรียนเพื่อใช้แม่ชอบคำพูดของคุณกัญญา ศิลปอาชา สมัยแกเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการนะ แกบอก “เนี่ย แม่เอ๊ย การศึกษาในปัจจุบันมันสอนให้คนเป็นลูกค้ำกับลูกจ้าง” แม่บอก ใช่เลย นี่คือนิสัยที่เราพูดมาตลอด เป็นแค่ลูกค้ำกับลูกจ้าง คือ คุณทำงาน คุณไม่ชอบคิดงานเอง ปวดหัว ไปเป็นลูกจ้าง แล้วเดี๋ยวนี้หน้าตาก็มากนะ การศึกษาเราล้าหลังขนาดที่เรียกได้ว่า พ่อแม่จ้างน้องที่นำส่งลูกเรียนเพื่อหวังให้ลูกพ้นไปจากชีวิตที่ลำบาก หวังให้ลูกเลื่อนชั้นจากชนชั้นแรงงานมาเป็นชนชั้นกลางระดับต่ำก็ยังดีนะ ปรากฏว่าเด็กไม่ยอมเลือกเป็นครู จบปริญญาตรีบอกว่า มันต้องใช้หัว ปวดหัวลำบาก อยากไปทำงานโรงงานแถวบ้านโป่ง ไร่ประเภที่ใช่แต่แรงเฉยๆ แล้วมันต่างอะไรจากชีวิตพ่อแม่ หลายคนเลยที่เราไปประกาศรับสมัครกับสำนักงานแรงงานจังหวัด เด็กไม่สมัครเข้ามา เพราะชอบทำงานโรงงานแบบไม่ใช่หัวคิด หมกตะกั่วแล้วออกไป รับเงินแล้วไปใช้เงิน โดยไม่สนใจว่าจบปริญญาตรีแล้วอัตราเงินเดือนคุณต้องได้เท่าไร ๔,๐๐๐ บาท ก็ได้ไม่เป็นไร แล้วทำงานกับเด็กระดับ ม.๓ ม.๖ ทั้งๆ ที่ตัวเองจบปริญญาตรี

นี่คือความล้าหลังของระบบการศึกษานะ แม่แต่ตัวเองเป็นลูกจ้าง คุณณาภาชีของพวกเราไป แต่แทนที่จะคิดทำงานอะไรก็ได้ที่จะมาพัฒนาสังคม ขณะที่รัฐบาลเรียกร้องเรื่องแรงงานมีฝีมือเพื่อจะทำให้ผลผลิตของเราไปแข่งกับตลาดโลกได้ แต่เด็กที่จบปริญญาตรีกลับไปทำงานในระบบแรงงานไร้ฝีมือ นี่น่าคิดว่าเราจะปฏิรูปการศึกษาอย่างไรให้คนอยู่ในระบบแล้วทำงานอย่างใช้สมอง ไม่ใช่ใช้มือได้ แต่สมองไม่ยอมใช้

เพราะฉะนั้นสิ่งที่แม่ทำก็คือ การให้เขาได้ทำงานเกษตร ให้เขาได้รู้จักจุดเริ่มต้นของการผลิต แต่ในเกษตรที่ผลิตนี้ไม่ใช่ทำโดยใช้แรงงานเฉยๆ เราต้องมาช่วยกันคิดมองปัญหาและแก้ปัญหาให้ได้ว่า ทำไม่ปลูกผักแต่ละชนิด หวานเมล็ดลงไปตั้งเยอะ แต่ผลผลิตกลับได้น้อยเพราะอะไรมาวิเคราะห์ปัญหาแล้วช่วยกันแก้ปัญหา นี่คือมองปัญหาให้ออก เมื่อไรที่ผักไม่พอกิน ทำไม่ถึงไม่พอกิน คำถามเกิดขึ้นแล้ว ไม่ฝ่ายผู้บริหารโยนคำถาม ก็ฝ่ายผู้ดูแลโยนคำถาม รวมทั้งพยายามให้เด็กโยนคำถามเองด้วยว่าทำไมผักถึงไม่พอกิน วิธีที่ทำได้ง่ายที่สุดแต่แขกหลายคนที่มาเยี่ยมก็ไม่เข้าใจคือ เวลาบริจาคค่าอาหารวันเกิด ให้ค่าอาหารมาเพื่อทำอาหารดีๆ ให้เด็กกินทั้งๆ ที่เราอยากทำให้เด็กเพราะเราก็ออใจได้กินด้วยเพราะเรากินข้าวหม้อเดียวกัน แกงหม้อเดียวกัน แต่ว่าถ้าเราทำอย่างนั้นเด็กก็สมองฝ่อ มือก็ลึบด้วย เพราะไม่ยอมทำอะไร รอให้เขามาบริจาค แต่ถ้าเราลดค่าใช้จ่ายค่าอาหารแทนที่แม่จะให้เต็ม ๑๐๐ บาท จากที่แขกให้ แม่ก็เก็บออมเป็นทุนการศึกษาส่วนหนึ่ง และเป็นค่าแรงให้เด็กส่วนหนึ่ง โดยวิธีลดค่าอาหารลง ตอนนี้อยู่ที่ ๕ บาทต่อคนต่อมื้อ เพื่อฝึกให้เขารู้จักการวางแผนในครอบครัว ถ้าคุณรายได้ น้อย คุณจะใช้เงินอย่างไรให้พอเหมาะ

ที่แม่บิบบตรงนี้ก็เพื่อให้เด็กลงไปทำเกษตรให้มากขึ้น คือ สร้างสถานการณ์แล้วโยนปัญหาให้เด็กคิด ถ้าตราบไคที่เขายังคิดไม่ออก เราก็จะกลับมาดูว่า ทำไมเด็กคิดไม่ออก มีข้อจำกัดทางสมองหรือเปล่า เช่น ขาดสารอาหารมาตั้งแต่เด็กจนกระทั่งคุณภาพสมองตกต่ำ แล้วมาอยู่กับเราตอน ๘ ขวบ เขาบอกตั้งแต่เกิดจนถึง ๖ ขวบ ใช่ไหม? จะพัฒนาเซลล์สมองได้ แต่ถ้าหลังจากนั้นการพัฒนาจะช้ามาก เซลล์สมองจะไม่ค่อยเติบโตแล้ว ดังนั้นถ้ามีปัญหาทางสมองเราต้องเข้าไปช่วยจัดระบบให้ แต่ถ้าเด็กไม่มีปัญหาทางสมองเราก็กระตุ้นให้เขาใช้สมอง ขณะที่ใช้สมองมือก็ได้ใช้ด้วย พอเขาใช้มือแล้วเขาสังเกตด้วย ใจก็จะเกิดด้วย มันได้เลยกิจกรรมเดียวได้ทั้ง ๓ อย่างในการพัฒนาเลย แม่ถึงคิดว่าคุณธรรมจะเกิดหรือไม่เกิดอยู่ที่ระบบการศึกษา ระบบกิจกรรมในโรงเรียนก็ดี มันทำให้ ๓ ตัวนี้พัฒนาไปพร้อมกันใหม่ เวลาที่ให้ ๓ ส่วนนี้พร้อมกันใหม่

ของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เรียนแค่ ๓ ชั่วโมง เพราะถ้าเรียนในห้องอย่างเดียวแต่กิจกรรมไม่ดี หัวมันโตแต่ใจมันแคบ แล้วยิ่งใช้มือไม่เป็นใจยิ่งแคบไปใหญ่ มือกับใจมันไปด้วยกัน แม่เลยต้องทำให้ ๓ ชั่วโมงเรียนแค่หัวพอ อีก ๓ ชั่วโมงเรียนมือ และที่อยู่คือบ้าน คือการเรียนใจ แต่กิจกรรมทุกกิจกรรมพยายามให้ ๓ ส่วนเกิด

ขึ้นให้ได้ อย่างในห้องเรียนที่แม่ณี (รักษาการณ์ครูใหญ่) จัด ๓ ส่วนเกิดขึ้นได้ใหม่ไปพร้อมๆ กัน ห้องซ้อปอาชีวะเกิดขึ้นได้ใหม่ไปพร้อมๆ กัน แต่เกษตรแม่ผลัดต้นจนแม่มองว่า มันเกิดขึ้นได้ เวลาแม่มา แม่จะออกไปดูว่าเด็กๆ เขาทำอะไรกัน และฟังคำถามของเด็ก แม่ชอบดูแล้วก็ถามเขาบ้าง ค่อยบ้าง แม่ใช้วิธีคุยแล้วเด็กจะถามทันที เราก็จะเห็นคำถามของเขา เช่น คำถามเรื่องแมลงที่อยู่บนแปลงผัก เวลาแมลงกินผัก แม่จะฟังเด็กคุย เช่น “แม่ ใช้ยาอะไรฆ่าแมลงดี” ถ้าถามแบบนี้ก็แสดงว่าคิดจะเข่นฆ่าเขาเพื่อตัวเราเอง แต่ถ้าเด็กถามว่า “แม่ ทำยังไงให้ผักเกิดขึ้นเยอะๆ แล้วแบ่งกันระหว่างแมลงกับเขา” เออ อันนี้แสดงว่าเขาคิดอีกแบบแล้ว เพราะหลักการของเราคือปลูกให้เยอะๆ แมลงกินไป เรากินกันไป กินไปด้วยกัน นี่ถ้าเราทำได้แบบนี้ มีมือทำไป ใจคิด หัวก็คิดเรื่องการแก้ปัญหาไปด้วย ทั้ง ๓ ส่วน มันไปด้วยกัน เป็นการเรียนแบบจริง ให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น

การให้เด็กมีความคิดแบบนี้ ครูซึ่งเป็นบุคลากรเป็นส่วนสำคัญ มีปัญหาเรื่องนี้ไหมคะ

มีค่ะ แนนอน เพราะเราจับบุคลากรจากในระบบซึ่งในระบบไม่ได้ทำเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องใช้เสมอสิกขาลัย^๑ มาช่วย แต่แม่ก็เชื่ออย่างนี้ว่า แม่ไม่อยากจะคนทำงานของแม่เหนื่อยน้อยใจนะ ที่แม่ชอบพูดอย่างนี้เพราะแม่มองเห็นว่า ทุกคนเกิดมาพร้อมกับจิตประภัสสร^๒ เช่น ถ้าแม่ไม่กินเหล้า แม่ไม่สูบบุหรี่ เด็กก็ไม่มีความทุกข์เมื่ออยู่ในห้อง เมื่อคลอตออกมาก็มีจิตประภัสสรอยู่ แต่สิ่งแวดล้อมมีส่วนทำให้เด็กจิตใจเบี่ยงเบนไปจนกระทั่งทำให้คุณภาพไม่สมบูรณ์ แม่ชอบหนังสือของ อี เอฟ ซูมาร์กเกอร์^๓ เรื่องมนุษย์คือชีวิตเล็กๆ ที่งดงาม แม่ชอบที่เขาบอกว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมจิตประภัสสร แต่มนุษย์ยังไม่สมบูรณ์เพราะเรายังใช้สัญชาตญาณ เพราะฉะนั้นมนุษย์ต้องพัฒนาตัวเองให้สมบูรณ์ก่อน ถ้าเราทำชีวิตของเราให้พอดีเมื่อไร มันจะเริ่มพัฒนาตัวเองให้สมบูรณ์อะไรที่เกินก็ต้องแบ่งให้คนอื่นไป แล้วต้องมาตั้งคำถามว่าที่เกินเพราะอะไร เพราะเราอยู่ในสภาวะที่โครงสร้างของสังคมทำให้เราได้ส่วนเกินหรือเปล่า อย่างตอนนี้แม่

บอกได้ว่าแม่อยู่ในโครงสร้างของสังคมที่ทำให้แม่ได้ส่วนเกินเพราะเราใช้ภาษีของคนจนมาเรียนหนังสือจนจบปริญญาตรี ทั้งที่เราก็จนด้วยนะ แล้วเราก็ได้ทำงานรับราชการและออกมาทำงานอื่นๆ มีเงินเดือนก็ได้ขึ้นขึ้นไปเรื่อยๆ ตอนนั้นก็มีความที่คือลงไปลุยในพื้นที่ของคนยากคนจนเพื่อเราจะได้อาส่วนเกินตรงนี้เข้าไปช่วยเขา แล้วบวกกับตอนนี้เสียงเรียดัง เราก็ออกมาพูดแทนเขาให้เห็นว่าโครงสร้างที่เขาได้รับ มันไม่ยุติธรรมอย่างไร

แม่จึงคิดว่าถ้าเราเข้าใจในความพอดีของชีวิต เราก็จะมองเห็นโครงสร้าง เห็นอะไรไป แต่ถ้าเราไม่รู้จักความพอดี ตรงนี้ระบบการศึกษาไม่ได้สอนเรื่องความพอดีให้กับครู ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเขาจบปริญญาตรี ในสถาบันผลิตครูเองก็ไม่ได้ให้หลักสูตรเรื่องจริยธรรมแก่เขา ที่ตอนนี้เราบ่นกันว่าคุณภาพของครูตกต่ำนะ ครู ๓ แสนคน ที่อยู่ในระบบการศึกษาตรงนี้ ไม่มีคุณภาพ การประเมินก็ไปทำให้ครูยิ่งใช้ความไม่มีคุณภาพทางคุณธรรมมากยิ่งขึ้นถึงขนาดไปจ้างคนทำเอกสาร จากเผยแพร่กลายเป็นเผยแพร่ นาน คือ ครูโรงเรียน จ.น่าน ไปเอาเอกสารของ จ.แพร่ที่เขาผ่านการประเมินแล้ว นำมาถือปี่ใช้เพื่อตัวเองจะได้ผ่านการประเมิน แล้วศิษย์เวิร์ดเข้าไปว่า ตรงไหนเป็นคำว่า “แพร่” ให้เปลี่ยนเป็นน่าน พอมีคำว่า “เผยแพร่งานของโรงเรียน” จึงถูกเปลี่ยนเป็นคำว่า “เผยแพร่นาน” งานของโรงเรียน (หัวเราะ) อันนี้มันชี้ให้เห็นเลยว่า ระบบการศึกษาไม่ได้สร้างคุณธรรมมาตั้งแต่เด็ก พอเราบอกว่า ต้องมีแล้วนะ

^๑ “เสมอสิกขาลัย” สถาบันการศึกษาแนวใหม่ที่เน้นการประยุกต์สาระแห่งศาสนธรรม มาเป็นแนวทางหลักในการจัดการศึกษา โดยทางคณะผู้ก่อตั้งซึ่งนำโดย นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ และนายพิภพ ธงไชย พร้อมทั้งมิตรสหาย ซึ่งได้เห็นถึงความจำเป็น และคุณค่าของการแสวงหาทิศทางการศึกษาแบบใหม่

^๒ จิตประภัสสร คือสภาวะจิตที่รู้ ตื่น และเบิกบาน ปราศจากความขุ่นมัว อันเป็นสภาวะจิตดั้งเดิมของชีวิตที่ติดมากับมนุษย์ทุกคน

^๓ อีเอฟ ซูมาร์กเกอร์ ผู้เขียนเศรษฐศาสตร์แบบพุทธ “เล็กนั้นงาม: การศึกษาเศรษฐศาสตร์โดยให้ความสำคัญกับผู้คน” (Small is Beautiful)

เรื่องคุณธรรม ทุกคนก็เลยทำอยู่ในรูปแบบ แต่ไม่ได้ทำอยู่ในวิถีชีวิต ไม่ได้ทำอยู่ในกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิต เพราะถ้าเป็นวิถีชีวิตเด็กจะเรียนได้ไวกว่าและง่ายกว่า

ดังนั้นแน่นอน ครูของเราจึงต้องผ่านการอบรม (Training) อีกเพื่อทำอย่างไรให้บทเรียนกลายเป็นเรื่องของชีวิต เพราะฉะนั้นครูที่นี้จะทำงานหนักเพราะครูต้องเปลี่ยนวิธีคิดว่าคุณไม่ได้มาทำงานแต่มาอยู่บ้าน และเมื่ออยู่บ้านต้องตื่นแต่เช้า และเมื่อต้องกินก็ต้องปลูกผัก เพราะงบแค่ ๕ บาท ถ้าคุณไม่ปลูกผักบ้านคุณก็ไม่มีอาหารกิน ลูกคุณก็จะขาดสารอาหาร คุณก็ต้องพาลูกคุณมาช่วยกันปลูกผัก อีกกลุ่มหนึ่งก็แบ่งหน้าที่ไปทำ เด็กๆ ส่วนหนึ่งก็ต้องไปหุงข้าว เพราะขณะที่แม่กับน้องๆ ไปทำเกษตร หนูก็ต้องหุงข้าว พอเขาทำเกษตรเสร็จเหนื่อย อาบน้ำอาบท่าเสร็จมากินแล้วจะได้ไปเข้าห้องเรียน ก็มีกลุ่มที่ไปทำอาหารให้แม่และน้องๆ กิน อีกส่วนหนึ่งที่ดูแลความสะอาดเพราะบ้านของเราจะได้น่าอยู่ ทุกคนต้องแบ่งหน้าที่กัน จึงกลายเป็นว่าเราอยู่กันเราเรียนรู้กันอย่างไร ครูจึงต้องเข้าใจว่าต้องตื่นแต่เช้า มาทำงานแบบนี้ และสอนหนังสือตามหน้าที่อาชีพที่เราไว้

และในการสอนหนังสือเราก็พยายามไม่ให้ครูรู้สึกว่าคุณกำลังสอน เพราะถ้าคุณกำลังสอนก็จะไปเรียกร้องเด็กและจะไปห่วงกังวลกับการวัดสัมฤทธิ์ทางการเรียน (National Test)^๔ ซึ่งแม่ไม่ได้กังวลกับมันเลย เพราะ National Test ก็เป็นความจำอยู่ดี แม่ก็อยากรู้ว่า National Test วัดอะไร วิชาทางการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างไร

พอได้ชื่อว่าเป็นแห่งชาติแล้วนี่ ก็กลายเป็นเรื่องของการวัดความจำ แต่ถามว่าความจำถูกนำไปใช้ต่อหรือเปล่า ก็ยังมีอีกหลายข้อที่ไม่ได้ไปใช้ต่อเลย แม่จึงไม่ค่อยใส่ใจ ของแม่เลยเป็นหมู่บ้านเด็กเทสต์ ก็คือเด็กใช้ชีวิตอย่างไร เพราะฉะนั้นโรงเรียนที่ดีของแม่จึงเป็นโรงเรียนที่ดีของเด็กไม่ใช่โรงเรียนที่ดีของกระทรวงศึกษา อยากประเมินก็ประเมินไป แต่แม่จะบอกให้ฟังเท่านั้นเองที่โรงเรียนไม่ผ่านประเมินคือแบบการประเมินไม่ถูก วิธีคิดถูกที่คุณอยากกระตุ้นให้ทั้ง ครูทั้งเด็ก กระตือรือร้น ผู้บริหารกระตือรือร้นในการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ แต่คุณยังไม่ได้ชี้ตัวมาตรฐานคุณภาพมันอยู่ตรงไหน

สำนักงานประกันคุณภาพก็พยายามทำแบบออกมาเป็นภาพกว้างๆ ว่าเด็กควรมีคุณภาพอย่างไร ครูควรมีคุณภาพอย่างไร ผู้บริหารควรมีคุณภาพอย่างไร แต่คู่มือเล่มนี้ไม่ค่อยมีใครหยิบออกมาดู ก็ยังเป็นแบบคุณภาพเดิมคือ วัดความจำของเด็ก เรียนไปจำไป เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ตรงมาผ่านการอบรมให้ได้คุณภาพแบบของแม่ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานของโรงเรียนที่เราตั้งไว้ โดยเราก็ไม่ค่อยได้สนใจมาตรฐานของข้างนอก แม่ก็เลยหยิบจากตรงนั้นมาใส่มาตรฐานของแม่ใหม่ ก็ต้องมาสร้างคนใหม่ให้ตรงกับมาตรฐานของเรา

ครูตามมาตรฐานของแม่แล้วเป็นอย่างไร

หนึ่ง คุณต้องเป็นคนที่อารมณ์เบิกบานแจ่มใส เจอปัญหาที่ต้องหัวเราะกับปัญหาได้ไม่เครียด ตรงนี้แน่นอนเลยคุณต้องมีสติ ถ้าคุณไม่มีสติ เวลาคุณเจอปัญหาแล้วคุณจะเครียดไปเลย แล้วปัญหาเล็กจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ เพราะการมองปัญหาของแต่ละคนจะไม่เหมือนกันนะ บางคนเห็นปัญหาเล็กๆ น้อยๆ กลายเป็นปัญหาใหญ่ แต่บางคนเจอปัญหาใหญ่กลายเป็นปัญหาเล็ก กลุ่มหลังนี้จะแก้ตก แต่คนที่เห็นปัญหาเล็กปัญหาน้อยเป็นปัญหาใหญ่มักจะแก้ปัญหามาไม่ตก แล้วตัวเองจะเครียด

สอง ต้องพยายามใช้หลักของการเข้าถึงเหตุแห่งปัญหา เพราะแม่เป็นคนพุทธนะ ถ้ามองก็คือ อริยสัจสี่ คือคุณต้องวิเคราะห์ทุกข์ให้ออก ชีวิตมนุษย์เกิดมามีทุกข์แล้วละ ทุกศาสนาก็พูดอย่างนี้แหละ เราไม่เกิดมา

^๔ National Test หรือ การวัดสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ เป็นการสอบเชิงความถนัด ทักษะ พฤติกรรม และจิตวิทยา สำหรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา

พร้อมกับทุกข์หรืออก เราไม่ได้หยิบทุกข์ออกมาจากห้อง พ่อห้องแม่หรืออก แต่สังคมสร้างทุกข์ให้กับเราตั้งแต่เราเกิดแล้ว ตอนนี่เกิดมาเราก็มีหนี้แล้วคนละแสนกว่าแล้ว (หัวเราะ) ยังไม่รู้รู้รุ่นลูกหลานเราจะใช้หมัดหรือเปล่า สังคมสร้างทุกข์ให้กับเรามากมาย ตั้งแต่เราจำความได้ สื่อสารกับสังคมรอบข้างเราได้ เราก็จอกทุกข์แล้ว เพียงแต่ว่าหน้าที่คุณต้องวิเคราะห์ทุกข์ให้ออก แล้วคุณจะหาหนทางแก้ได้ เพราะฉะนั้นตรงนี้ไงที่แม่โยนทุกข์ให้แก่เด็กอยู่เรื่อยๆ ให้เขาหาทุกข์ให้ออก ตรงนี้ครูต้องมีนิสัยนี้ ครูจะไม่มองเห็นอะไรแล้วตัดสินใจจากสิ่งที่เห็น ซึ่งในระบบโรงเรียนทั่วไปที่เห็นจะเป็นอย่างนั้น ครูก็ทำให้นักเรียนดูอย่างนั้น ครูของครูก็ทำให้ครูเป็นอย่างนั้น ครูที่ออกมาที่ อยู่ในโรงเรียนทั่วๆ ไป ๓ หมื่นกว่าโรงก็เป็นครูแบบนั้น มักจะตัดสินใจจากสิ่งที่เห็น แต่ไม่ได้มองดูว่าเบื้องหลังสิ่งที่เห็น มันเกิดอะไรขึ้นเพื่อที่จะแก้ปัญหาได้ถูก เช่น เด็กต่อยกัน ก็ตีเลย เด็กคุยกันในห้องเรียนตีเลย บางทีหาไม่ได้ว่าใครคุยดีทั้งห้องเลย มันง่ายนะ สมองแบบนี้ไม่ใช่สมองมนุษย์แล้ว

เพราะฉะนั้นคุณภาพครูของแม่ก็คือ ต้องพยายามมองไปถึงเหตุที่มา บางครั้งประชุมกันเราจะให้ครูเล่าในรายละเอียดเพื่อแม่จะได้มองเห็นว่าวิธีคิดคุณเป็นอย่างไร คุณมองจากภาพที่เห็นหรือคุณพยายามหาสาเหตุ เมื่อคุณหาสาเหตุในระหว่างที่เขาเล่าไปมันจะมีวิธีการแก้ปัญหาบอกไปในตัว การมองปัญหา การแก้ปัญหา มันจะอยู่ในภาพที่เขาเล่ารายละเอียด แต่ถ้าตรงนี้ไม่เกิด แม่ก็รับบอกทางเสมสิกขาลัย ให้เขาจัดหลักสูตรให้ ต้องแก้ตรงนี้ให้ได้ ถ้าแก้ไม่ได้เด็กของแม่ก็ไม่ต่างจากเด็กในระบบโรงเรียนทั่วไป แล้วท้ายที่สุดเด็กกับครูก็ทะเลาะกันอีรุงตุงนังเลย เพราะเด็กก็ไม่ชอบวิธีแก้ปัญหาของครู ไม่ชอบการตัดสินใจของครู หมู่บ้านเด็กพยายามใช้สภาเด็กเป็นจุดรวมในการแก้ปัญหาตัดสินปัญหา แต่วัฒนธรรมอำนาจนิยมก็ยังมีอยู่ มันอยู่มาตั้งเป็นร้อยๆ ปี จึงยังฝังในจิตสำนึกซึ่งยังส่งผ่าน

ต่อ แม่เองก็ยังมี บางทีแม่ขาดสติแม่ก็ใช้โดยไม่รู้ตัว เหมือนกันแหละ เพราะฉะนั้นตรงนี้เลยทำให้ความสัมพันธ์ของครูกับเด็กโดยเฉพาะในบ้าน จะมีการตัดสินโดยครูกับเด็กโดยตรงออกมา โดยที่ไม่ผ่านระบบการนั่งคุยกันในบ้าน ไม่ได้ใช้ระบบการมีส่วนร่วมภายในบ้านเข้ามาใช้ในการตัดสิน กลายเป็นครูตัดสินทันที เด็กก็รู้แล้วว่าครูเองปรัชญาซิมเมอร์ฮิลล์ยังไม่แน่นอนเลย แกจึงต่อต้านครูได้ แม่ก็ต้องมานั่งดูแล้วว่า ทำไมเด็กคนนี้ต่อต้านครูคนนี้ แต่ทำไมเด็กคนนี้กลับรักครูอีกคนจังเลย ไม่ต่อต้านเลย แม่ก็ต้องดูว่าครูแต่ละคนทำอะไร เปรียบเทียบความแตกต่างจากเด็กคนเดียวกันที่ปฏิบัติกับครูไม่เหมือนกัน

ที่นี้เด็กคือตัวประเมินครู แล้วแม่เป็นคนเก็บผลประโยชน์นั้น เพราะเด็กเป็นผู้ได้รับผลได้ผลเสียโดยตรง (Stake Holder) ตรงนี้จึงกลายมาเป็นตัวประเมิน ถ้าเด็กรู้สึกว่าการตัดสินเพราะลำเอียง เด็กที่ตัวรักทำเหมือนกันไม่ผิด แต่เด็กที่ตัวไม่รักกลับผิด อย่างนี้ครูคนนี้ใช้ไม่ได้แล้ว แม่ก็ต้องมาคุยกับเขา แล้วให้เขาแก้หนี้เสีย ให้โอกาสเขา แต่ถ้าให้โอกาสแล้วไม่ดีขึ้นก็จะต้องเป็นฝ่ายประเมินเขาไป คุณภาพที่สาม ก็คือ ความขยัน เพราะถ้าคุณไม่ขยันไม่อดทน คุณอยู่กับชีวิตแบบนี้ไม่ได้ พุดง่าย ๆ ว่า ที่นี้มัน เป็นโรงเรียนด้วย เป็นที่ทำงานด้วย เป็นโรงเรียนฝึกหัดตัวเองด้วย มันจึงหนัก เพราะฉะนั้นคุณภาพครูของแม่จึงออกมาเป็น สนุกสนานกับชีวิตและปัญหา มีสติ เข้าใจเด็ก และเข้าใจวิธีการแก้ปัญหา เมื่อเด็กมีปัญหาเกิดขึ้น แล้วจะแก้ปัญหาอย่างไร ต้องมองไปที่เหตุที่ก่อให้เกิดผล ขยันและอดทน อดทนต่อตัวเอง สิ่งแวดล้อมในนี้ด้วย นี่ก็คือคุณสมบัติของครูที่มาจากที่นี่ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานของแม่ คือเราเล่นเรื่องเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ ถ้าเราไม่ได้ครูที่มีคุณภาพตรงนี้เข้ามา ๓ ตัวนี้ก็จะไม่ได้เดินไปพร้อมกัน มันเป็นยูโทเปียเลยแหละ จะเห็นได้ว่าถ้าเราจะสร้างสังคมยูโทเปีย คุณภาพก็ต้องเหมือนยูโทเปียด้วย

ความภูมิใจของแม่แอ้วต่อโรงเรียนหมู่บ้านเด็กคืออะไร

เรา รู้สึกว่า เราทำให้เขากลายเป็นคนอีกแบบหนึ่ง คือ มองอะไรออก มองอะไรเป็น เมื่อเขามองเป็น เขาก็เดินทางเป็น ซึ่งนี่คือความภูมิใจของแม่ การที่จะทำให้เขาเป็นอย่างนี้ได้ อย่างที่คนทั่วไปมักจะบอกว่าไม่เป็น ปัญหาของสังคม เพราะเขาดำเนินชีวิตได้ด้วยตัวเอง เลี้ยงตัวเองได้ เลี้ยงลูก เลี้ยงครอบครัวได้ เลือกครอบครัวเป็น และทำให้ครอบครัวมีความสุขได้ ซึ่งตรงนี้ ต้องมาจากการสร้างให้เขาคิดเป็นมองเป็น การที่จะสร้างใครสักคนให้เขาคิดเป็นได้ไม่ใช่เรื่องง่ายๆ แต่ถ้าเราทำให้เขาคิดเป็นได้ นี่คือความภูมิใจ และแม่คิดว่า แม่มักจะพูดว่า พ่อแม่คือพรหมของลูก และแม่เองก็อยากจะเป็นพรหมของลูกๆ ในหมู่บ้านเด็กด้วยเหมือนกัน พรหมก็คือ การสร้างมนุษย์ แต่ไม่ใช่สร้างความเป็นตัวเขาขึ้นมาโดยอาศัยสเปิร์มและไข่ของเรา แต่สร้างเขาเป็นตัวคนที่มีความคิด

ขึ้นมาได้ด้วย แม่ถือว่า ตรงนี้แม่ทำหน้าที่ของพรหมหรือยัง ถ้าแม่ทำแล้ว แม่รู้สึกว่าเขาสำเร็จ มันก็เหมือนเป็นความสำเร็จของแม่ พรหมไม่ใช่เทพเจ้านะ แต่หมายถึงผู้สร้างคน ให้เขามีความเป็นคนที่สมบูรณ์ ถ้าเขาเป็นคนที่สมบูรณ์ได้เขาจะหันไปสร้างสังคมได้ต่อ ก็ทำงานต่อจากเราไป ถือว่าเราได้ใช้หนี้คนยากคนจนเรียบร้อยแล้ว เพราะแม่ถือว่อย่างนั้นนะ ว่าแม่เอาเงินเข้ามาเรียนหนังสือ ตอนนี่แม่กำลังทำงานใช้หนี้เขาแล้ว ถ้าทำได้สำเร็จตรงนั้นนี่คือความสำเร็จของแม่ด้วย ที่แม่ได้ใช้หนี้เขาแล้ว

แล้วครูในความหมายของแม่แอ้วล่ะคะ

ครูก็คือพรหม ที่จริงครูกับพ่อแม่บทบาทเดียวกัน คือ เป็นพรหมของลูกและพรหมของลูกศิษย์ คือ การสร้างคน ให้เขาเป็นคนที่สมบูรณ์

พลีผลจากการบ่มเพาะของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

บุญตา เชิงกล หรือ ตุ๊กตา อายุ ๓๑ ปี

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน : ผู้ช่วยผู้จัดการโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

ย้อนกลับไปเมื่อ ๒๓ ปีที่แล้ว เด็กหญิงตุ๊กตา ในวัย ๘ ขวบ เป็นหนึ่งในจำนวนเด็กที่ประสบกับปัญหาครอบครัวแตกสลายและเข้ามาอยู่ในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กในความดูแลของผู้ก่อตั้งคือ แม่แอ้วและพ่อเปียก (คุณพิภพ รัชไชย) ตุ๊กตาจึงเป็นเด็กรุ่นแรกๆ ของที่นี่ อย่างที่เรียกได้ว่าเป็นลูกหม้อหรือศิษย์เก่าอันดับต้นๆ ของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กแห่งนี้

ในวัยเด็ก ตุ๊กตาไม่รู้สึกแตกต่างจากเด็กคนอื่นๆ ที่อยู่ในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กแห่งนี้ ด้วยมีพร้อมซึ่งปัจจัยสี่ที่ผู้ใหญ่จัดหาให้อย่างไม่ขาดเหลือ มีบ้านซึ่งมีทั้งที่และห้องจำนวนมากถึง ๑๐ - ๒๐ คน เป็นทั้งเพื่อนเล่น เพื่อนคุย และทะเลาะด้วย มีครูที่ตุ๊กตาและเด็กทุกคนเรียกว่า “แม่” คอยดูแลเอาใจใส่ให้ความรักความอบอุ่น แต่ตุ๊กตาก็ยังคิดว่ามันคงเทียบกันไม่ได้กับครอบครัวที่เขามีพ่อแม่และแม่จริงๆ คอยให้ความรักความอบอุ่นเป็นแน่ จึงต้องมีบ้างในบางห้วงยามที่ตุ๊กตารู้สึกเหงาและว้าเหว แต่ด้วยบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีต้นไม้ แม่น้ำ ป่าเขา และกิจกรรมต่างๆ ให้ได้เล่นสนุกสนานร่วมกับเพื่อนๆ ทั้งยังได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่ในตำราและนอกตำราจากครูหลายๆ ท่าน ยามมีปัญหาที่มีครูคอยให้คำปรึกษา แต่เพื่อนสนิทนั้นยิ่งสำคัญกว่าเพราะสามารถคุยกันได้ในทุกๆ เรื่อง

วันเวลาล่วงผ่านไป เปรียบเหมือนนกที่เติบโตปีกกล้าขาแข็งพร้อมบินออกไปเผชิญโลกกว้างด้วยตนเอง ตุ๊กตาในวัย ๑๗ ปี เริ่มออกไปเรียนรู้โลกภายนอกซึ่งแตกต่างจากในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กที่มีผู้ใหญ่คอยโอบอุ้ม แต่ตุ๊กตาก็สามารถดูแลจัดการชีวิตตัวเองได้เป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลา ๗ - ๘ ปี ที่เธอออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากภายในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กที่เธอคุ้นเคย

ตุ๊กตานิยมนย้อนกลับไปในช่วงเวลานี้ว่า “ออกไปข้างนอกก็ไม่ได้อยู่กับแม่ แม่เขาก็อยู่ของเขา เราก็อยู่ของเรา ไปหาอยู่เอง คือ เรารออกมาอย่างนี้เราต้องรักตัวเอง ถ้าเราไม่รักตัวเองแล้วใครจะมารัก จากคำที่คนหลายคนพูดกันว่า เด็กตรงนี้ มาจากครอบครัวแบบนี้จะต้องเจอของไม่ดีสิหรอก ก็คิดถึงตรงนี้ด้วยว่า เออ คนดูถูก แล้วเราจะต้องไปทำตามคำพวกนั้นทำไม เราก็ต้องทำให้ดีกว่า พอลึกแบบนี้ก็เลยไม่ได้ไหลไปตามคนอื่น เช่น เขามีแฟน หรือเรื่องยาเสพติด บุหรี่ เหล้า เราก็ไม่ชอบไม่มีปัญหาเรื่องพวกนี้เลย เราต้องรักตัวเอง คิดถึงตรงนี้”

หรือในช่วงที่ต้องออกไปหางานไปสอบสัมภาษณ์กับบริษัทที่สมัครไว้ “เมื่อก่อนจะรู้สึกอายที่จะพูดว่าเราเป็นเด็กโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เพราะคนจะมองว่าเป็นเด็กมีปัญหา เด็กก้าวร้าว ก็ย้อนกลับไปมองโดยที่ไม่มีคนบอกหรือว่า เอ๊ะ แล้วทำไมเราถึงรับตัวเองไม่ได้ ในเมื่อเราก็คือเป็นแบบนี้ เราไม่ใช่เด็กมีปัญหา เราแค่มาจากครอบครัวที่มีปัญหา แต่ไม่ใช่เรามีปัญหา พอคิดแล้ว ก็ช่างมัน เราจะรับได้หรือไม่ก็ได้ก็บอกไป”

หลังจากใช้ชีวิตเรียนรู้จักโลกภายนอกพอสมควรแล้ว ตึกตาก็กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กอีกครั้ง เธอทำงานอยู่ที่นั่นจนกระทั่งได้รับความไว้วางใจจากแม่แ้ว ที่มอบหมายให้ช่วยแบ่งเบางานด้านเอกสารข้อมูลและการติดต่อกับบุคคลภายนอกที่มักจะเข้ามาเยี่ยมและดูงานของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กอยู่เสมอ และเมื่อถึงเวลาอันสมควรแก่การสร้างครอบครัวใหม่ของเธอตามที่ได้วางแผนอนาคตไว้ว่า

“อย่างหนูคิดว่าจะแต่งงานอายุไม่เกิน ๒๕ ปี ก่อนหน้านั้นหนูก็มีแฟนกันตั้งแต่อายุ ๒๑ แล้ว ก็คุยกันหนูก็บอกถ้าอายุ ๒๔ ถ้ายังชอบกันอยู่ให้มาขอเลย ให้กลับไปบอกพ่อแม่ ถ้าไม่มาขอก็เลิกกันไปเลย ถ้าจะคบกันเล่นๆ ไม่เอา เขาก็พาพ่อแม่มาขอ จึงแต่งงานรดน้ำสังข์กันในนี้เลย”

ปัจจุบันตึกตามีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า พ่อ แม่ และลูกสาววัย ๖ ขวบ ๑ คน

เมื่อได้รู้จักตัวตนของตึกต่า ได้รู้จักแง่มุมความคิดของเธอผ่านการพูดคุยจึงได้ถามเธอถึงบุคคลที่เป็นแบบอย่างและมีอิทธิพลต่อความคิดของเธอนั้นคือใครกัน?

“คนที่เป็นแบบอย่างและมีอิทธิพลต่อเราก็คือคนเลี้ยง คือ แม่แ้วกับพ่อเปียก เพราะว่าเป็นเรื่องของ การให้อิสระ ให้การศึกษา ถ้าจะพูดตามปรัชญาที่แนวฝรั่ง แต่พอมาเลี้ยงจริงเขาก็มาปรับกับแนวพุทธ ตอนแรกเราก็ไม่รู้หรือว่า เรานะมีแบบอย่างมาจากไหน ส่วนหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะก็มีนิสัยของเราเองต่างหากที่ไม่เกี่ยวกับด้วย แต่ส่วนหนึ่งก็ใช่ ตอนแรกๆ เราก็ยังไม่รู้ว่ามันดียังไง แต่พออยู่ไปมันซึมเข้าไป เพราะอาจมีส่วนที่เราชอบด้วย เรามองว่าทำไมมันอย่างนี้ ทำไมอย่างนั้น กลายเป็นว่าเราชอบโดยไม่รู้ตัว”

“เรื่องของความคิด เขาก็ให้สิ่งที่ดีที่สุด เหมือนเป็นอุดมการณ์ของเขาด้วยที่จะทำโรงเรียนอย่างนี้ แล้วถ้าเด็กได้รับความคิดจากเขา เขาก็คงรู้สึกประสบความสำเร็จด้วย และเป็นตัวของเราเองด้วยที่เราไม่ไปทำตัวให้เป็นภาระของสังคม แล้วก็เรื่องอิสระทางความคิดและอิสระในการดูแลตัวเอง ซึ่งส่งผลไปถึงลูกเราด้วย พอมีลูกเองก็เหมือนกับ เอ๊ะ เราจะเลี้ยงลูกเรายังไง ตอนที่เราเล็กๆ เขาเลี้ยงเรายังไง เราเป็นยังไง เราก็นึกย้อนไปมองว่า เราได้รับตรงนั้นมายังไง จนกระทั่งกลายเป็นเราที่มีอิสระ แต่ก็ยังมีระเบียบวินัย

เพราะอย่างสามมี คือครอบครัวเขาจะต่างกัน พ่อแม่เขาก็ให้อิสระ แต่ระเบียบวินัยจะไม่มี เรื่องการเก็บกวาด เรื่องอื่นๆ จะไม่เรียบร้อย เขาจะไม่สอน พอมาอยู่ด้วยกันก็เลยมีขัดแย้งกันบ้าง เราก็คือ เอ๊ะ! เราอิสระก็จริง เรามาจากครอบครัวที่แตกแยกก็จริง แต่เรายังมีระเบียบวินัย”

คิดว่าถ้าไม่ได้เข้ามาอยู่ในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กชีวิตจะเป็นอย่างไรที่เป็นอยู่ใหม่?

“เมื่อเทียบกับที่แม่เลี้ยงน้องเพราะแม่เขามีลูกใหม่กับสามีใหม่ เมื่อเทียบกับที่แม่เลี้ยงน้อง ๒ คน เขาก็มีลูกกันเร็ว แล้วก็ไม่ค่อยมีความรับผิดชอบ ชอบพูดจากากางว่าให้แม่เสียใจ เราก็นึกอยู่ในใจว่าถ้าเราไม่ได้เข้ามาอยู่ในนี้ เราจะมีลูกตั้งแต่อายุยังน้อยแบบนี้หรือเปล่า ก็คิดว่า ไม่น่าจะใช้แบบนี้หรือหะ เหมือนกับที่แม่แ้วเขาพูด เรื่องของสถานที่ เรื่องของการกลมกลืน บางทีมันมาโดยที่เราไม่รู้ตัว แต่เราต้องหมั่นทำ ก็คิดว่า คงไม่ใช่แบบนั้น คิดว่าตัวเองก็คงจะมีลูกเร็ว และการเรียนคงจบแค่ ม.๓ หรือ ม.๖ ประมาณนี้”

มีความภูมิใจอะไรในชีวิตบ้าง?

“ภูมิใจที่ได้มาอยู่ที่นี้ ภูมิใจที่ตัวเองเป็นตัวของตัวเองและไม่ตามคนอื่นในสิ่งผิดๆ บางทีก็ภูมิใจในความคิด บางทีก็ภูมิใจตัวเองมากเกินไป มันก็เหมือนว่าหลงตัวเอง (หัวเราะ) ภูมิใจที่ยังค้นหาค้นคว้า เพราะอย่างเห็นเขาจบปริญญาตรีกันแล้วยังไม่จบ รู้สึกเหมือนเป็นปมด้อย แต่พออยู่ไปอยู่มาก ก็คิดว่า บางคนจบมหาวิทยาลัย หลายอย่างเขาก็ยังไม่รู้ เช่น ความคิด การกระทำหลายอย่างยังเหมือนเด็กๆ แต่เรายังมีความตั้งใจว่าจะต้องเรียน ไม่ใช่ว่าต้องจบปริญญาตรี แต่มีความตั้งใจว่าจะต้องเรียนภาษาอังกฤษให้ได้เก่งๆ”

ตึกต่าอาจจะไม่รู้ตัวว่า จากสายตาของคนภายนอก ที่ได้มีโอกาสสัมผัสสัมผัสบรรยากาศความเป็นโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ได้รู้จักเธอผ่านความคิดจากการได้พูดคุยนั้น เธอคนหนึ่งที่ เป็นตัวประเมินความสำเร็จของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กและผู้ก่อตั้งโรงเรียนที่มีจุดประสงค์ในการอบรมบ่มเพาะให้เด็ก ๆ ค้นหาคำความหมายของโลก ของชีวิต และคุณค่าความเป็นมนุษย์ ได้อย่างมีเสรีภาพอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ เพื่อให้เด็ก ๆ มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นมนุษย์ผู้มีความสุขในชีวิตอย่างแท้จริงนั่นเองคือเป้าหมายสูงสุดของแม่แ้วและพ่อเปียกของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กแห่งนี้

